

ПОНЯТТЯ КОМЕРЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ЇЇ РІВНЯ

CONCEPT OF COMMERCIAL SAFETY OF THE ENTERPRISE AND METHODS OF ESTIMATION ITS LEVEL

У статті розглянуто підходи науковців до визначення понять комерційної діяльності, безпеки та безпеки комерційної діяльності, на основі узагальнення яких сформульовано основні ознаки та авторське тлумачення комерційної безпеки підприємства як стану, за якого гарантується отримання бажаного комерційного результату від діяльності підприємства, формується прихильність споживачів. Визначено структурні елементи комерційної безпеки, зокрема постачальницько-збутова, ринкова, маркетингова безпека та безпека комерційної вигоди. Запропоновано методику оцінювання рівня комерційної безпеки, процедуру її здійснення як багатоступінчатого процесу, який включає як формування банку інформаційних даних, так і розрахунок групових та інтегрального індексів. Запропоновано систему показників для оцінювання рівня безпеки складових комерційної безпеки підприємства. Наукова новизна дослідження полягає у формуванні тлумачення комерційної безпеки підприємства, визначенні її структурних елементів та розробленні методики оцінювання її рівня. Також результати наукових досліджень можуть бути впроваджені в практичну діяльність підприємств, зокрема під час оцінювання рівня комерційної безпеки.

Ключові слова: безпека, комерційна безпека, постачальницько-збутова безпека, ринкова безпека, маркетингова безпека, безпека комерційної вигоди.

В статье рассмотрены подходы ученых к определению понятий коммерческой деятельности, безопасности и безопасности

коммерческой деятельности, на основе обобщения которых сформулированы основные признаки и авторское толкование коммерческой безопасности предприятия как состояния, при котором гарантируется получение желаемого коммерческого результата от деятельности предприятия, формируется приверженность потребителей. Определены структурные элементы коммерческой безопасности, в частности снабженческо-сбытовая, рыночная, маркетинговая безопасность и безопасность коммерческой выгоды. Предложены методика оценивания уровня коммерческой безопасности, процедура ее осуществления как многоэтапного процесса, который включает как формирование банка информационных данных, так и расчет групповых и интегрального индексов. Предложена система показателей для оценивания уровня безопасности составляющих коммерческой безопасности предприятия. Научная новизна исследования заключается в формировании толкования коммерческой безопасности предприятия, определении ее структурных элементов и разработке методики оценивания ее уровня. Также результаты научных исследований могут быть внедрены в практическую деятельность предприятий, в частности при оценивании уровня коммерческой безопасности.

Ключевые слова: безопасность, коммерческая безопасность, снабженческо-сбытовая безопасность, рыночная безопасность, маркетинговая безопасность, безопасность коммерческой выгоды.

УДК 334.72-049-027.56

Коленда Н.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки

Матвійчук Н.М.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри аналітичної економіки
та природокористування
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки

Every enterprise regardless of its field of activity more or less includes a commercial component. Because the effectiveness of the enterprises on the direct depends on how successfully their product sold. Every enterprises seeks to achieve commercial success and sell own or purchased products successfully, thus obtaining economic benefits from it, then commercial safety and the process of its provision are very important direction in the management of enterprises. In the work it is determined that nowadays there are no researches that would solve the problem of ensuring the commercial safety of the enterprise in a complex way. In addition, those few studies that exist characterize it as a non-disclosure of commercial secrecy. We determined that such approach is false. Because on the basis of their generalization the essence of commercial activity of the enterprise, the concept of safety the author's interpretation of the commercial security of the enterprise is provided. Commercial safety of the enterprise is a state, which guarantees the desired commercial result from the activities of the enterprise and creates the commitment of consumers. In addition, its main components are identified, including marketing, market, safety. The structural elements of commercial safety are defined, including supply and sales safety, market safety, marketing safety and the safety of the business benefits of the enterprise. The method of estimating the level of commercial safety of the enterprise is proposed. The procedure for its implementation as a multi-stage stage is proposed, which includes both the formation of an information data bank and the calculation of the group and integral index. Also, a system of indicators to assess the level of safety of the components of commercial security of the enterprise is proposed too. In general, we can conclude that the study has a scientific novelty, which consists in the formation of an interpretation of the commercial safety of the enterprise, the definition of its structural elements and the development of a methodology for assessing its level. In addition, the results of scientific research can be implemented in the practical activities of enterprises, in particular, in assessing the level of commercial safety.

Key words: safety, commercial safety, supply and sales safety, market safety, marketing safety, safety of commercial benefits.

Постановка проблеми. Кожне підприємство незалежно від сфери діяльності більшою чи меншою мірою включає комерційну складову, адже ефективність діяльності господарюючих суб'єктів безпосередньо залежить від того, наскільки вдало продається їхній продукт. З огляду на те, що практично кожне підприємство прагне досягти комерційного успіху, тобто вдало реалізувати власну чи закуплену продукцію, отримавши від цього економічний зиск, комерційна безпека та процес

її забезпечення є досить важливими напрямками управлінської діяльності підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження праць науковців показав, що поняття комерційної безпеки підприємства є новим та практично не дослідженим. Проте дотичними до нього питаннями, зокрема проблемами комерційної діяльності та забезпечення економічної безпеки підприємств, займалась низка вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, теоретичні та при-

кладні засади організації комерційної діяльності підприємств та управління нею були предметом наукових досліджень Г. Багієва, Г. Болта, А. Войчака, Р. Галізмязнова, В. Герасимчука, П. Гінстона, В. Козлова, Ф. Котлера, Л. Осіпової, О. Новікова, А. Павленка, І. Рабіновича, А. Романова, І. Сіняєвої, П. Смірнова, В. Щербакова, В. Юргена та інших вчених. Питання економічної безпеки, складовою якої є комерційна безпека, висвітлювали Л. Абалкін, Т. Білокінь, В. Білоус, Я. Жаліло, О. Ляшенко, В. Мунтіян, О. Новікова, Є. Олейніков, В. Паньков, Г. Пастернак-Таранущенко, С. Пирожков, В. Савіна, В. Шликов та інші науковці.

Проте, незважаючи на значну кількість виконаних досліджень, багато аспектів комерційної діяльності підприємства, зокрема забезпечення комерційної безпеки, розкриті недостатньо.

Постановка завдання. Метою статті є розроблення теоретичних та методологічних основ дослідження комерційної безпеки, адаптованих до особливостей комерційної діяльності сучасних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення наукової літератури показало практичну відсутність наукових досліджень феномена комерційної безпеки. Зокрема, вивчено близько п'ятдесяти праць, в яких подано підходи до виділення складових економічної безпеки підприємства. Тільки А. Берлач [1, с. 19] та Ю. Гичева [2, с. 634] серед компонентів економічної безпеки підприємства виділили комерційну безпеку.

Також проблема дослідження комерційної безпеки підприємства виникає щодо суперечності його трактування, оскільки деякі науковці та практики розуміють під комерційною безпекою гарантію нерозголошення комерційної таємниці, хоча такий підхід є не зовсім коректним, оскільки комерційна таємниця – це певна інформація, якою володіє обмежене коло осіб і яка не повинна піддаватися розголошенню. Можемо зробити висновок, що під час захисту комерційної таємниці йдеться про забезпечення інформаційної безпеки підприємства, а не комерційної.

Отже, комерційну безпеку підприємства все ж таки пропонуємо пов'язувати з його комерційною діяльністю. Для цього необхідно з'ясувати сутність цього поняття, а на основі узагальнення та емпіричного аналізу визначити сутність комерційної безпеки підприємства. Відразу зазначимо, що, як і комерційна безпека, комерційна діяльність трактується неоднозначно.

«Комерція» – це слово латинського походження (лат. "commercium"), що перекладається як «торгівля» [3, с. 5]. Проте комерційна діяльність як різновид економічної діяльності має більш широкий асоціативний ряд і виникає не тільки у сфері торгівлі. За сучасних умов господарювання комерційна діяльність виникає також у сфері виробни-

цтва, сервісу та послуг, ринку інтелектуальної власності та технологій.

У Господарському кодексі України господарську комерційну діяльність (підприємництво) визначено як самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) задля досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [4, с. 63]. Отже, комерційну діяльність прирівнено до підприємницької діяльності. З одного боку, це є логічним, оскільки в цьому разі подається тлумачення комерційної діяльності як самостійної господарської діяльності. Якщо ж розглядати її як один з напрямів діяльності підприємства, то це поняття має нести значно ширше змістове наповнення.

Такі науковці, як В. Апопій [5, с. 29], Г. Васильєв, Л. Осипова [6], Є. Єрмощенко [7], Ф. Панкратов [8, с. 15], Ф. Половцева [9, с. 30], комерційну діяльність пов'язують із сукупністю операцій та процесів, спрямованих на купівлю-продаж товарів та їх доведення до споживача задля задоволення купівельного попиту та отримання прибутку. При цьому акцентується увага саме на ефективності цих процесів, тобто принципі «дешево купити й дорого продати». Хоча ми вважаємо, що комерційна складова діяльності підприємства є значно ширшою та передбачає не тільки процеси купівлі-продажу. Комерційна діяльність присутня також у процесах збуту виготовленої підприємством продукції чи збуті послуг.

Щодо поняття безпеки, то вона є складним суспільним явищем, що може виступати потребою, відчуттям, цінністю, результатом цілеспрямованої діяльності, соціальною функцією, а також призначене не тільки для забезпечення нормального функціонування та існування соціальної системи, але й для захисту її розвитку від можливих загроз.

Отже, комерційну безпеку підприємства пропонуємо визначити як стан, за якого гарантується отримання бажаного комерційного результату від діяльності підприємства та формується прихильність споживачів.

Таким чином, можемо узагальнити, що комерційною безпекою визнається стан, за якого ефективно здійснюються організація та управління процесами купівлі-продажу, відбувається задоволення попиту споживачів, отримується комерційний зиск, зростає рівень конкурентоспроможності її суб'єкта.

Основними складовими, які формують комерційну безпеку підприємства, є (рис. 1):

- постачальницько-збутова безпека, яка відображає стан, за якого відбуваються вчасне постачання товару на ринок та його швидкий збут;
- ринкова безпека – це стан, за якого ринок позитивно сприймає товар, у споживачів формуються лояльність та прихильність до нього, а також зростає попит;

Рис. 1. Структурні елементи комерційної безпеки підприємства

Джерело: авторська розробка

Рис. 2. Етапи оцінювання рівня комерційної безпеки підприємства

Джерело: авторська розробка

– маркетингова безпека – це стан, за якого відбуваються правильний та адекватний вибір маркетингових заходів та відповідна (бажана) реакція споживачів на їх вжиття;

– безпека комерційної вигоди – це стан, за якого підприємство отримує очікуваний прибуток (комерційну вигоду) від своєї діяльності.

Проте знання теоретичних засад комерційної безпеки не гарантує її високого рівня на підприємстві, тому для того, щоби підприємство функціонувало успішно, варто періодично оцінювати ефективність його комерційної діяльності та рівня комерційної безпеки, що дасть змогу з'ясувати сильні та слабкі сторони, стійкість положення підприємства, ефективність його роботи.

Проте проблема оцінювання рівня комерційної безпеки підприємства на цьому не буде вичерпана, оскільки через те, що не існує в науковій літературі тлумачень комерційної безпеки та під-

ходів до її забезпечення, немає методик її оцінювання.

Все це обумовлює необхідність розроблення авторського підходу до оцінювання рівня комерційної безпеки підприємства. Його ми представили як багатоетапний процес (рис. 2), що включає:

– збирання інформації про комерційну діяльність та чинники, які впливають на її ефективність і рівень комерційної безпеки;

– формування масиву даних за напрямками дослідження;

– оцінювання рівня комерційної безпеки підприємства за її складовими (маркетингова, ринкова, постачальницько-збутова безпека та безпека комерційної вигоди), що передбачає визначення проміжних показників та групових індексів;

– оцінювання комерційної безпеки підприємства загалом як інтегрального індексу, що розраховується на основі групових індексів;

– проведення якісної інтерпретації визначених групових та інтегрального індексів.

Отже, дослідження необхідно розпочати зі збирання інформації про комерційну діяльність підприємства та чинники, що впливають на неї, та рівень комерційної безпеки, а також провести аналіз цієї інформації, її оброблення та групування. Це дасть змогу значно спростити подальшу процедуру оцінювання.

Наступний етап – це безпосереднє оцінювання, проте для, щоб його провести, необхідно визначити, які показники будуть характеризувати кожну складову комерційної безпеки підприємства. Систему показників для оцінювання рівня комерційної безпеки підприємства, що побудована на загальнометодологічних принципах, можна подати так:

– інтегральний показник, який дає загальну оцінку рівня комерційної безпеки підприємства та розраховується на основі узагальнюючих;

– узагальнюючі показники, які показують загальний рівень безпеки певної складової комерційної безпеки підприємства;

– специфічні показники, що використовуються для оцінювання рівня безпеки складових комерційної безпеки підприємства.

Для визначення інтегрального показника рівня комерційної безпеки підприємства варто скористатися формулою:

$$I_{кб} = (I_{мб} + I_{рб} + I_{пзб} + I_{бкв})/4, \quad (1)$$

де $I_{кб}$ – інтегральний індекс рівня комерційної безпеки підприємства;

$I_{мб}$, $I_{рб}$, $I_{пзб}$, $I_{бкв}$ – групові індекси рівня маркетингової, ринкової, постачальницько-збутової безпеки та безпеки комерційної вигоди.

Відповідно, групові індекси (I_i) рівня комерційної безпеки за складовими комерційної безпеки підприємства визначатимуться за формулою:

$$I_i = \frac{\sum_{i=1}^n I_n}{n}, \quad (2)$$

де I_n – проміжні індекси рівня безпеки складових комерційної безпеки підприємства;

n – кількість показників, які характеризують рівень відповідної складової комерційної безпеки підприємства.

Система показників оцінювання рівня безпеки складових комерційної безпеки підприємства відображена в табл. 1.

Як бачимо, розроблена методика дасть змогу комплексно оцінити рівень комерційної безпеки підприємства, а показники оцінювання рівня комерційної безпеки, які лягли в її основу, дадуть можливість якісно та кількісно оцінити економічний стан підприємства, ефективність та передумови комерційної діяльності.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, у статті визначено, що на цей момент не існує досліджень, які б комплексно розв'язували проблему забезпечення комерційної безпеки підприємства. Крім того, ті поодинокі дослідження, які існують, характеризують її як нерозголошення комерційної таємниці. Отже, визначивши, що такий підхід є помилковим, ми з'ясували сутність комерційної діяльності підприємства, поняття безпеки та на основі їх узагальнення, подали авторське тлумачення комерційної безпеки підприємства. Крім того, визначено основні її складові, серед яких слід назвати маркетингову, ринкову, постачальницько-збутову безпеку та безпеку комерційної вигоди підприємства.

Розроблено методику оцінювання рівня комерційної безпеки підприємства. Запропоновано процедуру її здійснення як багатоетапного процесу, що включає як формування банку інформаційних даних, так і розрахунок групових та інтегрального індексів. Також запропоновано систему показників

Таблиця 1

Система показників оцінювання рівня безпеки складових комерційної безпеки підприємства

Група показників	Узагальнюючі показники
Показники оцінювання рівня маркетингової безпеки підприємства	– Коефіцієнт ефективності вжиття маркетингових заходів; – коефіцієнт рентабельності маркетингової діяльності.
Показники оцінювання рівня ринкової безпеки підприємства	– Рівень охоплення роздрібним товарообігом купівельних фондів населення; – частка ринку, яку охоплює підприємство.
Показники оцінювання рівня постачальницько-збутової безпеки підприємства	– Ефективність використання торговельного персоналу; – рівень надійності поставок; – оборотність запасів; – середні терміни погашення дебіторської заборгованості.
Показники оцінювання рівня безпеки комерційної вигоди підприємства	– Загальний показник ефективності; – рентабельність комерційної діяльності; – фондовіддача; – роздрібний товарообіг на 1 грн. оборотних засобів; – товарообіг на 1 грн. фонду заробітної плати; – відношення виручки до загальних активів підприємства; – відношення виручки до власного обігового капіталу.

Джерело: розроблено авторами

для оцінювання рівня безпеки складових комерційної безпеки підприємства.

Загалом можна зробити висновок, що проведене дослідження має наукову новизну, яка полягає у формуванні тлумачення комерційної безпеки підприємства, визначенні її структурних елементів та розробленні методики оцінювання її рівня. Крім того, результати наукових досліджень можуть бути впроваджені в практичну діяльність підприємств, зокрема під час оцінювання рівня комерційної безпеки.

Проте проведене дослідження не вирішує всіх питань комерційної безпеки підприємства, тому в подальшому варто приділити увагу проблемам забезпечення цієї безпеки та управлінським аспектам цих процесів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Берлач А. Безпека бізнесу. Київ : Університет «Україна», 2007. 280 с.
2. Гичева Н. Діагностика економічної безпеки підприємства. *Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць*. Вип. 247. Т. IV. Дніпропетровськ : ДНУ, 2004. С. 634–636.
3. Виноградська А. Комерційне підприємництво: сучасний стан, стратегії розвитку : монографія. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 807 с.
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
5. Апопій В., Бабенко С., Гончарук Я. та ін. Комерційна діяльність. Київ : Знання, 2008. 558 с.
6. Васильев Г., Осипова Л. Коммерческая деятельность промышленной фирмы. Москва : Экономическое образование, 2002. 324 с.
7. Ермошенко М. Комерційна діяльність посередницьких організацій : навчальний посібник. Київ : НАУ, 2003. 345 с.
8. Панкратов Ф., Солдатова Н. Коммерческая деятельность. Москва : изд. дом «Дашков и К», 2009. 580 с.
9. Половцева Ф. Коммерческая деятельность. Москва : ИНФРА-М, 2000. 248 с.

REFERENCES:

1. Berlach A. (2007) Bezpeka biznesu [Safety Of Business]. Kyiv : Universytet "Ukraina" (in Ukrainian).
2. Hycheva N. (2004) Diahnostyka ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Diagnostics Of Economic Safety Of The Enterprise] *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky* : zb. nauk. prats. Vyp. 247, T. IV, pp. 634–636 (in Ukrainian).
3. Vynohradska A. (2004) Komertsiine pidpriemnytstvo: suchasnyi stan, stratehii rozvytku : monohrafiia [Commercial Entrepreneurship: Current Status, Strategy of Development : monograph]. Kyiv: Tsentri navchalnoi literatury (in Ukrainian).
4. Hospodarskyi kodeks Ukrainy [Economic Kodex of Ukraine] [Elektronnyi resurs]. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (in Ukrainian).
5. Apopii V., Babenko S., Honcharuk Ya. & et. al (2008) Komertsiina diialnist [Komericial Activity]. Kyiv : Znannia (in Ukrainian).
6. Vasylev H. & Osypova L. (2002) Kommercheskaia deiatelnost promyshlennoi firmy [Commercial Activity of an Industrial Company]. Moskwa : Ekonomicheskoe obrazovanie (in Russian).
7. Yermoshenko M. (2003) Komertsiina diialnist poserednytskykh orhanizatsii [Commercial Activity of Intermediary Organizations]. Kiev : NAU (in Ukrainian).
8. Pankratov F. & Soldatova N. (2009) Kommercheskaia deiatelnost. [Commercial Activity]. Moskwa : izd. dom "Dashkov y K" (in Russian).
9. Polovtseva F. (2000) Kommercheskaia deiatelnost [Commercial Activity]. Moskwa : YNFRA-M (in Russian).

Kolenda NataliiaCandidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Management
Lesya Ukrainka Eastern European National University**Matviichuk Nataliia**Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Senior Lecturer at
Department of Analytical Economics and Environmental Management
Lesya Ukrainka Eastern European National University**CONCEPT OF COMMERCIAL SAFETY OF THE ENTERPRISE
AND METHODS OF ESTIMATION ITS LEVEL**

The purpose of the article. Every enterprise regardless of its field of activity more or less includes a commercial component. Because the effectiveness of the enterprises on the direct depends on how successfully their product sold. Every enterprises seeks to achieve commercial success and sell own or purchased products successfully, thus obtaining economic benefits from it, then commercial safety and the process of its provision are very important direction in the management of enterprises.

The research of the works of scientists has shown that the concept of commercial safety of the enterprise is new and practically unexplored. But a number of rather close questions as the problems of commercial activity and economic safety domestic and foreign scientists are engaged. However, despite on a considerable number of completed studies, many aspects of the commercial activity, in particular commercial security, are disclosed not sufficiently. Therefore, it is necessary to develop theoretical and methodological basics of the research of commercial safety, adapted to the peculiarities of the commercial activity of modern enterprises.

Methodology. In the conducted research used as general scientific methods (analysis, synthesis, comparison, generalization), and highly specialized. The general scientific methodology has been applied during the theoretical review of the Ukrainian and foreign scientific base related to the subject of the research.

Results. In the work it is determined that nowadays there are no researches that would solve the problem of ensuring the commercial safety of the enterprise in a complex way. In addition, those few studies that exist characterize it as a non-disclosure of commercial secrecy. We determined that such approach is false. Because on the basis of their generalization the essence of commercial activity of the enterprise, the concept of safety the author's interpretation of the commercial security of the enterprise is provided. Commercial safety of the enterprise is a state, which guarantees the desired commercial result from the activities of the enterprise and creates the commitment of consumers. In addition, its main components are identified, including marketing, market, safety. The structural elements of commercial safety are defined, including supply and sales safety, market safety, marketing safety and the safety of the business benefits of the enterprise.

The method of estimating the level of commercial safety of the enterprise is proposed. The procedure for its implementation as a multi-stage stage is proposed, which includes both the formation of an information data bank and the calculation of the group and integral index. Also, a system of indicators to assess the level of safety of the components of commercial security of the enterprise is proposed too.

Practical implications. In addition, the results of scientific research can be implemented in the practical activities of enterprises, in particular, in assessing the level of commercial safety.

Value/originality. In general, we can conclude that the study has a scientific novelty, which consists in the formation of an interpretation of the commercial safety of the enterprise, the definition of its structural elements and the development of a methodology for assessing its level.